

L U J Z A N É N I

Írta: ifj. Hegedűs Sándor

Én mindig úgy képzeltem, hogy egy nyolcvanéves ember botra, támaszkodva jár, szemüveget visel és hosszú fehér szakála van. De azt még nem tudtam még álmomban sem elhinni, hogy mikor valahol nyílik a szalon ajtaja s azon belép egy elegáns, nyúlánk, fiatalarcú, üde ember, hogy az 80 éves. Hiszen az összes fiatal táncosok összenéztek érkeztekor, mintha azt mondták volna egymásnak: «Na, ez felveszi velünk a versenyt!» Már pedig Herczeg Ferencnek ilyen sikerei vannak és ezek nem színpadi sikerek, ezeket nem lehet megrendezni, mert neki ilyen alkalomkor mindig személyesen kell megjelenni, úgy ahogy van, teljes mivoltában. Hogy aztán hogyan lehet az, hogy ezt ő 80 évvel így tudja csinálni, erről különböző verziók vannak forgalomban. Egy fiatal bakfisleány, aki nagy rajongója, azt beszélte nekem, hogy Herczeg Ferencnek egy nagy titka van, amit senki sem tud róla, de ő tudja. Érdeklődve kérdeztem tőle: „S mi az a titok?” Rám nézett nagy szemeivel és aztán halkán súgva kérdezte: „Mondja csak, ismeri maga a Sziriuszt, Herczeg regényét?”

„Hogyne” — feleltem.

„Nos, akkor megmondom magának, ez a Szirius mester nem képzelt alak, ez valóban létezik és Herczeg Ferenc legbelsőbb intímusai közé tartozik.”

„Ugyan” — mondtam csodálkozva.

„Igen!” — folytatta a fiatal leány. „S ennek a Sziriusz mesternek sok találmánya van. Az egyik az, amelyet Herczeg regényeiben leír, a másik az, amelynek titkát Sziriusz Herczegnek adta ajándékba, de csak saját használatra, a titok szent megőrzése mellett!”

„És mi az a titkos találmány?” — tudakoltam.

A fiatal leány a fülemhez hajolt és bizalmasan megsúgta: „Herczeg Ferenc meg tudja állítani az idő kerekét, hogy míg az mindenkivel tovavágtat, őt kikapcsolja, őt meghagyja fiatalságában és nem engedi, hogy a múlt napok megöregítsék!”

A fiatal leány szavai élénken felcsigázták kíváncsiságomat s egyszer mikor Herczegnél voltam látogatóban, úgy mellesleg megemlítettem a Sziriusz című regényét, amelyből az időtájt darabot is írtak. Úgy gondoltam, hogy talán valami elejtett szó, eligazít az ő rejtélye iránt. De nagy csodálkozásomra ő nem a saját regényét dicsérte, hanem a fiatal szerzőt, aki a regényt színpadra alkalmazta, Földes Imrét. Erre fordítottam a dolgon és azt mondtam: „Szeretem a Sziriusz regényt, mert sok titokzatosság van benne és az embert mindig a titok érdekli.” Erre ő lassan válaszolt: „Minden embernek van egy titka, mert minden élet egy rejtély. S mindenki különbözőképpen oldja meg a benne lakozó rejtélyt — s ez az ő élete!”

Erre éreztem, hogy jó nyomon vagyok és most kiszorítom belőle az ő fiatalságának rejtélyét. Azért azt mondtam: „De borzasztó, hogy mennyi összeroppant embert lát az ember és mennyi koravén embert, akinek már megállt az élete.”

„Igen, mert — felelte — az élethez érteni kell,

mert az idő, mely felénk jön, az csak egy úr s ezt az úrt ki kell aknázni.”

„De hogyan?” — kérdeztem.

„Ez éppen az élet titka. Szerintem csak egy mód van a múltó idő kijátszására.” Szívem hevesen dobogott, tudtam, hogy most meg fogom tudni Sziriusz titkát.

„S mi ez a mód, — szerinted?” — kérdeztem.

„A munka! — a rendszeres, célirányos munka!” Én valahányszor új mű megírásához kezdek, lelki-
leg mindig újjászületek, fiatal leszek s ez a munka-
adta lelki üdeség az, amely megőrzi testem fiatalságát
is. Ha az ember dolgozik, akkor nem röpven el az idő,
de megmarad a munkában.”

Nem feleltem, éreztem, hogy Sziriusz találmányá-
nak titkát elárulta. És tudtam, hogy annak a lánynak
igaza volt, mikor észrevette, hogy Herczeg Ferencnek
titka van az étellel szemben. A könyvtárban ott áll az
ötven kötet könyv díszkiadásban. — Herczeg Ferenc
összes művei — ott volt Sziriusz mester ajándéka.

*

Egy nagyon szép úrinővel beszéltem egyszer Her-
szeg Ferencről, aki akkor éppen 70 éves születésnapját
ünnepelte. Azt mondtam a szépasszonynak: „Mit szól,
milyen fiatal ez az ember, nem látszik többnek negy-
ven évesnél!»

„Ja, könnyű neki,” — felelte az asszony, „az ő
helyében én is fiatal tudnék maradni.” „Hogy-hogy?”
— kérdeztem.

„Nagyon egyszerű” — felelte az asszony, „könnyű

fiatalnak maradnia annak, akit a siker állandóan kísér és kitárt vitorlákkal röpít a dicsőség felé.”

„Úgy érti, hogy a siker éltető erő” — kérdeztem.

„Egyike a legnagyobbaknak az életben. A siker az minden. A siker fokozza az életkedvet, a siker fokozza az önbizalmat, a siker fokozza a test ellenállóképességét, a siker fokozza a munkakedvet, a munka pedig a leghűbb tükre az energia teljesítőképességének, mert a munka az élet legbiztosabb mérője. Malmost a siker minden vonalon lendületet ad az élethez és ez a lendület átsegíti az élet szürke vagy keserű napjain, fiatalnak tartja a lelket, új munkára ösztönzi, új lendületre, az élet új iramára, ami nem más, mint a fiatalság. Mindenki annyiszor fiatal, ahányszor lelkét újra tudja alakítani, vannak emberek, akik a szerelem révén őrzik meg fiatalságukat, de vannak, akik az alkotás révén maradnak örökké fiatalok. Herczeg az utóbbiak közé tartozik. De alkotás nincs igazi siker nélkül, mert a sikertelenség halálos méreg. Herczeget megkímélte ettől a Sors, s ő nem érzett soha mást az életben egész felfelé ívelő pályáján át, mint sikert, sikert és újra csak sikert, amely vitte, emelte és még most is emeli. — Páratlan a világirodalomban, hogy egy írónak a pályája állandóan emelkedő jelleget mutasson. Ezt előtte nem produkálta senki. Az ő hallatlan okosságával érte el ezt ő, amellyel saját tehetségét is fegyelmezte és életét beosztotta. Ezért mind azt a sikert, amit elért, feltétlen megérdemelte. Mert ő a legokosabb ember, akit valaha az életben ismertem.”

Ez volt a szépasszony véleménye Herczeg Ferencről.

Egy 80 év felé járó kedves matróna val beszéltem egyszer Herczeg Ferencről. Akkor még élt a jó Lujzáné, Herczeg Ferenc édesanyja és ők ketten együtt laktak a hűvösvölgyi villában. A matróna majdnem minden művét olvasta Herczeg Ferencnek és azt mondta róla: „Szerencsés ember, a legszerencsésebb ember, akit az életben ismertem.”

„De ő megérdemli szerencséjét” — mondtam — „mert egy életen át megdolgozott érte.”

„Maga félreért engem” — mondta a matróna. „Nem azért szerencsés, mert ilyen sikerdús életet futott be, hanem —” itt elhallgatott.

«Nos?» — kérdeztem.

«Nem tudom, meg tudja-e maga azt érteni, amit most mondok. Szerintem Herczeg Ferenc azért a legszerencsésebb ember a földön, mert neki van hova hazamenni.»

«Hogy érti ezt?» — kérdeztem.

«Értse meg, amit mondok. Nem adhat nagyobb kegyet az Ég földi halandónak, mint azt, hogy 70 éves kora dacára anyai szeretet veszi körül, neki él az édesanyja, akihez hazasiethet, aki várja, aki az ő fiát imádásig szereti, aki az ő anyai szívének a legnagyobb büszkesége, ő otthon mindennap újra fiú lesz, újra fiatal lesz, úgy mint mikor a gimnáziumból vakációra ment haza a verseci házba, ahol az édesanyja várta fia érkezését. Meg tudja maga érteni, hogy micsoda életerő az az anyai szív, amely a fiát várja — és úgy vezeti a háztartást, hogy minden az ő fia kedvére és kényelmére legyen. — Hát lehet ennél nagyobb éltető erő a földön? — Lehet ennél nagyobb Isteni kegy

ember részére? Látja, most én rámutattam magának arra, hogy miben van Herczeg Ferenc szerencséje.»

Ezt mondta róla akkor az idős matróna, ő ebben látta Herczeg Ferenc tüneményes életének titkát.

*

Most, midőn ezeket a sorokat leírtam, újra felidézem magam előtt a hűvösvölgyi házat, ahol, az azóta elköltözött jó Lujza néni ült emeleti szobájában és aranyos lelkével fogadta az embert. Előző soraim Herczeg Ferencnek szóltak, de úgy érzem, hogy nem volna teljes a kép, ha nem emlékeznék meg ezen alkalommal az ő drága jó édesanyjáról, a jó Lujza néniről, akit én annyira tiszteltem és szerettem s akinek azt hiszem, kivívtam szeretetét, mert mindig kitüntetett kegyeivel. Erős lelkű asszony volt, roppant igazságos. Dacára, hogy jól túl volt a 90-ik évén. Minden érdekelte, politika, irodalom. Tudott mindenről. S onnét az emeleti szobájából meglátott mindent úgy, ahogyan tényleg volt. Félrevezetni nem lehetett. Nagy emberismeretet és judiciuma bámulatba ejtette az embert.

Sohasem felejttem el, egyszer az egyik színháznál nagy gonoszságot követtek el «Riport» című darabommal és csúnyán meghurcoltak. Napokig nehéz óráim voltak s egyik este, amikor hazamentem, az asztalon ott volt az ő levele, amelyben az írta: «Régen nem láttam, miért nem keres fel?» Másnap siettem hozzá a Herczeg-villába. S akkor unokája előtt azt mondta nekem: «Magát irigységből meg akartaik ölni, de én megáldom magát, maga mellett állok és imádkozni fogok azért, hogy az élete sikerüljön.»

Meghatottan csókoltam neki kezét s az ő áldása valóra vált. Akkor kezdtek külföldön irántam érdeklődni, akkor voltak külföldi sikereim, még Indiában, Egyiptomban és Japánban is. Nagy büszkén vittem hozzá megmutatni Japánban megjelent könyveimet s ő éppúgy örült azoknak, mintha a fia munkái lettek volna. Mert a jóság egyformán áradt belőle azokra, akiket kegyébe fogadott. Egy karácsonyeste sem mentem haza legénylakásomba úgy, hogy ott ne várt volna engem Lujza néni ajándéka. Még 94 éves korában is befőtteket csinált, ő, saját maga, részemre, azokat küldte el a Szentestén nekem s ezek még most is megvannak s szentségtörésnek tartanám felnyitni azokat az üvegeket, melyeket ő kötözött be áldott kezével.

Egyik karácsonyeste egy kis karácsonyfát küldött lakásomra s ezt a pár sort írta levélben hozzá: «Nem akarom, hogy a mai Szentestén a maga lakásában ne legyen karácsonyfa, ezért ezt az én Jézuskám küldi magának.» Kilencvenhat éves korában ennyi figyelmet adott körének, ennyi gyöngédséget kedveltjeinek.

*

Hogy ezeket miért mondom el, azt is megmondom: Ez is aktuális, mert összefügg Herczeg Ferencsel most, mikor az egész ország figyelme »felé terelődik. Szerintem ugyanis sohasem lett volna Herczeg Ferencből az ami ma, az ország aranytollú írófejedelme, ha nem a jó Hoffmann Lujza néni az ő édesanyja. Mert nem csak nagy emberismeretet, nyílt ítéletet, hihetetlen reális okosságát s embereken felül emelkedő lelkeségét hagyta fiára, de mint családfenntartó özvegyasz-

szony olyan nevelésben részesítette őt, olyan példát adott neki, hogy annak ki kellett fejlődnie minden képességével és így megfuthatta azt a karriert, amelyet befutott, ő volt a varázsszer, amely Herczeg Ferencet egy életen át vezette, ő volt a csoda, ő volt a nagy szerencse, mely körülvette, ő volt a titok, amely a tünelményes élet megfutásához segítette őt. Mert én nyíltan kimondom éppen a jubileum alkalmából: Herczeg Ferenc mindent, de mindent az édesanyjának köszönhet. Azért az ünnepi dicshimnuszok közé beleszúrom az én megjegyzésemet: „Könnyű volt Herczeg Ferencnek nagy emberré lenni, akinek olyan édesanyja volt, mint neki: a drága, jó Lujza néni!”